

Visienota

DIVERSITEIT IN/EN HET JEUGDWERK

DEEL 1 – CONCEPTUEEL KADER

Kris De Visscher (Demos)
& Miet Neyens (De Ambrassade)

in opdracht van de werkgroep diversiteitsbeleid



Inleiding

De relatie tussen het jeugdwerk en de diverse levensomstandigheden waarin kinderen en jongeren opgroeien, is een onderwerp dat de jeugdwerksector en het jeugdwerkbeleid al langer beroert. In nieuwe ‘golven’ en soms met nieuwe begrippen houden het jeugdwerkbeleid en de jeugdwerksector de aandacht voor dit thema vast. Na een periode met veel (beleids)aandacht voor dit thema - van 2000 tot ongeveer 2010 - lijkt de focus in de jaren daarna wat af te nemen. Er zou toen een zekere diversiteitsmoeheid binnengeslopen zijn in de jeugdwerksector (Mattheusen, F., e.a., 2010). Natuurlijk laten organisaties, sector én beleid dit onderwerp niet los. Maar we voelen wel dat de jeugdwerksector nood heeft aan nieuwe ideeën en verse energie om bruikbare antwoorden te (blijven) formuleren op de diverse vragen en noden van kinderen en jongeren in de vrije tijd.

Begin 2015 gaf de Commissie Jeugdwerk dan ook de opdracht aan een prioritaire werkgroep diversiteitsbeleid om een nieuwe, inspirerende visietekst over dit onderwerp op te stellen. De laatste visienota over dit thema, ‘Een simpel plan’, dateert van 2010. Vijf jaar later bouwen we dus opnieuw aan een geactualiseerde visietekst over het thema diversiteit in de jeugdwerksector. We baseren die op de ontwikkelingen in de samenleving, in het wetenschappelijk onderzoek, in de jeugdwerksector en in het jeugdwerkbeleid. Voor u ligt het eerste deel van deze visietekst. Deze nota schetst een conceptueel kader dat in een tweede deel verder uitwerking krijgt in concrete voorstellen en aanbevelingen.

LEESWIJZER

We starten met een begripsafbakening van ‘diversiteit’. ➡

Dan situeren we dit begrip in een veranderende maatschappelijke context. ➡

Daarna geven we de visies en strategieën weer die het jeugdwerkbeleid en de jeugdwerksector in het verleden over dit thema hebben ontwikkeld. ➡

We omschrijven vervolgens waaraan de huidige status quo volgens ons te wijten is en formuleren een aantal mogelijkheden om als sector een nieuw elan te vinden. We kiezen een andere kijk op het jeugdwerklandschap, weg van de weinig productieve opdeling tussen ‘regulier’ en ‘doelgroep-specifiek’. ➡

En we pleiten voor een ruimer pallet aan strategieën om dit thema te benaderen, zowel op organisatieniveau als op niveau van de jeugdwerksector. ➡

BEGRIPSAFBAKENING: VAN TOEGANKELIJKHEID NAAR DIVERSITEIT

Wie de ontwikkeling van dit thema binnen de jeugdwerksector opvolgt, merkt dat term ‘diversiteit’ steeds meer opgang maakt. In principe slaat ‘diversiteit’ op alle persoonskenmerken waarin mensen van elkaar (kunnen) verschillen. Zodra je twee mensen samenbrengt, is er sprake van diversiteit. Toch geeft de jeugdwerksector een meer specifieke invulling aan het begrip. De focus ligt op meer **diepgaande of fundamentele verschillen in de levensomstandigheden waarin kinderen en jongeren opgroeien**. Deze verschillen kunnen onze samenleving sterk verrijken, maar verschillende levensomstandigheden kunnen ook leiden tot ervaringen van sociale ongelijkheid, uitsluiting en discriminatie.

Verschillende levensomstandigheden kunnen - los van de gevolgen - leiden tot een andere beleving van de werkelijkheid en een ander referentiekader. Deze verschillende ervaringen en referentiekaders kunnen op hun beurt een breuklijn of kloof creëren. Kinderen, jongeren en hun omgeving slagen er moeizaam of niet in om deze kloof op eigen kracht te overbruggen, ook al hebben ze raakvlakken met anderen qua interesses en talenten of al groeien ze op in dezelfde buurt. Deze breuklijnen vertalen zich in de praktijk doorgaans naar een bepaalde (bevolkings)categorie - ‘doelgroep’ of ‘kansengroep’ genoemd - die op basis van een gedeeld kenmerk een breuklijn ondervindt met andere bevolkingsgroepen.

Doorgaans worden de volgende doelgroepen omschreven:

- kinderen en jongeren die opgroeien in armoede;
- kinderen en jongeren met een beperking (een verstandelijke of fysieke beperking, maar ook autismespectrumstoornis, ADHD, of een combinatie van beperkingen);
- laaggeschoolde jongeren (vooral jongeren uit BSO en in mindere mate ook uit TSO);
- kinderen en jongeren met een migratieachtergrond;
- holebi’s en transgenders.

Het afbakenen van ‘doelgroepen’ heeft zeker een aantal voordelen. Een dergelijke afbakening (h)erkent bepaalde breuklijnen en creëert werkbare categorieën voor beleid, praktijk en onderzoek. Maar tegelijk doet zo’n afbakening ook onrecht aan de complexe realiteit van diversiteit:

- We merken een aantal duidelijke kruisverbindingen tussen ‘doelgroepen’. Zo hebben kinderen en jongeren met een migratieachtergrond een grotere kans om op te groeien in armoede. Dat geldt voor ook kinderen en jongeren met een beperking.
- Combinaties tussen ‘migratieachtergrond’, ‘beperking’, ‘armoede’, ‘opleiding’ en ‘seksuele voorkeur’ kunnen bepaalde breuklijnen versterken of bijkomende breuklijnen creëren tussen en binnen ‘doelgroepen’.
- Een doelgroepafbakening miskent ook de diversiteit binnen de doelgroep zelf. Zo moeten meisjes met een migratieachtergrond, of meisjes die opgroeien in armoede, op vlak van vrijetijdsparticipatie vaak een grotere kloof overbruggen dan jongens die opgroeien in vergelijkbare omstandigheden. Zo verschilt de leefsituatie van kinderen en jongeren wiens grootouders naar ons land migreerden sterk van de leefsituatie van wie zich recent als vluchteling in ons land vestigde, ook al horen ze allebei tot de categorie ‘kinderen en jongeren met een migratieachtergrond’.
- Een aantal kinderen en jongeren vertonen ook minder uitgesproken verschillen, bijvoorbeeld een hogere psychische kwetsbaarheid. Toch hebben zij evenzeer extra steun of omkadering nodig om aansluiting te vinden bij andere kinderen en jongeren in de vrije tijd.
- Tenslotte is diversiteit geen statische, maar een dynamische realiteit met steeds wisselende doelgroepen die onder de aandacht komen. Iedere afbakening is in wezen tijdelijk en ontoereikend.

Een afbakening in doelgroepen doet dus onrecht aan de complexiteit van diversiteit. Bovendien bestaat het risico dat ze de opdeling tussen ‘wij’ en ‘zij’ versterkt en bepaalde overeenkomsten tussen kinderen en jongeren afvlakt. Tenslotte verhoogt ze de kans op de zogenaamde ‘deficietbenadering’ die kinderen en jongeren vooral bekijkt vanuit problemen of tekorten,. De term ‘kansengroep’ of ‘kwetsbaarheid’ kan ook de indruk wekken dat een bepaalde maatschappelijke positie leidt tot een zekere persoonlijke ‘zwakte’. Terwijl deze kinderen en jongeren niet zwak zijn en zichzelf ook niet zo zien, integendeel.

Wanneer we vanuit de jeugdwerksector kijken naar de diversiteit aan levensomstandigheden waarin kinderen en jongeren opgroeien, is het belangrijk dat we blijvend oog hebben voor de complexiteit en de diversiteit binnen de diversiteit, ook al bakenen we soms nog doelgroepen af. Ook moeten we naast verschillen ook overeenkomsten blijven zien en naast problemen en tekorten ook sterktes en talenten blijven benoemen. Deze genuanceerde visie is meer dan ooit actueel, nu een veranderende samenleving de breuklijnen tussen kinderen en jongeren verder lijkt uit te diepen.

DE SAMENLEVING VERANDERT

Maatschappelijke ontwikkelingen lijken de bestaande sociaal-economische en sociaal-culturele breuklijnen verder te vergroten en te verdiepen. Zo stijgt jaar na jaar het aantal kinderen en jongeren dat opgroeit in armoede. De 24ste editie van het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting - in het teken van kinderarmoede - leert ons dat in ons land 18,8%, of bijna 1 kind op 5, leeft in een gezin met een inkomen onder de armoededrempel. Omdat armoede meer is dan enkel inkomen, ontwikkelde Kind en Gezin de kansarmoede-index, een alternatieve indicator die verschillende aspecten van armoede in rekening brengt. In 2014 haalde de index een score van 11,4. Dat betekent dat 11,4% van de geboorten in het Vlaams Gewest plaatsvond in een kansarm gezin. Deze index is op ongeveer 10 jaar tijd bijna verdubbeld: van 6% in 2001 tot bijna 12% in 2014. Eén verklaring hiervoor is de toename aan gekleurde armoede. Van de kinderen wiens ouders geboren zijn in een ander land, loopt 37,2% het risico om op te groeien in armoede (Schoupe, L., De Visscher K. & Van de Walle, I., 2014).

Armoede heeft ook een impact op de vrijetijdsparticipatie en de ontwikkelingskansen van deze kinderen en jongeren. Zo kon 68,7% van de Belgische gezinnen met kinderen in armoede zich geen week vakantie weg van huis permitteren, t.o.v. 26,6% van de bevolking als geheel. Van alle Vlaamse kinderen tussen 12 en 17 jaar neemt 76,1% deel aan een vereniging of groepsgerichte vrijetijdswerking. Bij jongeren uit eenoudergezinnen is dit 64,7%. Bij

kinderen in de B-stroom van de eerste graad 55,6%. Bij kinderen van ouders uit lagere arbeidersklasse 52,7% en bij kinderen in het BSO gaat het nog om 45,0%.

Ook op etnisch-cultureel vlak wordt onze samenleving steeds meer divers. De recente cijfers van de Vlaamse migratie- en integratiemonitor liegen er niet om: 1,1 miljoen Vlamingen heeft een migratieachtergrond en een op drie kinderen jonger dan vijf heeft diverse roots (Vanduynslager e.a., 2013). In Vlaanderen wonen ondertussen bovendien meer dan 180 verschillende nationaliteiten. Deze evolutie stelt het jeugdwerk voor een aantal uitdagingen. Zo bevinden veel jongeren uit de tweede en derde generatie zich momenteel in een precaire positie. Zij blijven botsen op racisme en discriminatie in het onderwijs en op de arbeidsmarkt, en zoeken ondersteuning bij het uitbouwen van een meervoudige identiteit. Er lijkt veel beleidsaandacht te gaan naar de kleine minderheid van deze jongeren die radicaliseert. En al is dit een ingrijpend maatschappelijk probleem, toch verdient ook de brede groep van jongeren met een migratieachtergrond de nodige aandacht. Ze ontwikkelen zich tot kritische, mondige burgers. Ze engageren zich voor de plaats waar ze wonen en ze slagen erin om verbinding te behouden met hun roots. (Bendadi, S. & De Walsche, A., 2013). Hun succes is van cruciaal belang voor deze samenleving (Crul, M.; Schneider, J. & Lelie, F., 2013).

We zien dat evoluties op vlak van migratie onze steden de voorbije decennia superdivers hebben gemaakt. Superdiversiteit duidt op de grotere complexiteit en diversiteit van onze maatschappij op basis van twee fenomenen:

- Nieuwe migratiestromen uit alle hoeken van de wereld maken de samenstelling van onze bevolking bijzonder complex;
- Deze nieuwkomers leven meer in netwerken, eerder dan in lokale gemeenschappen, dankzij nieuwe ontwikkelingen op het vlak van communicatie- en informatietechnologie. Een evolutie die hoe langer hoe meer voor de hele samenleving lijkt te gelden (Geldof, D., 2013). De recente toename van oorlogsvluchtelingen uit Irak en Syrië, onder wie ook veel gezinnen met kinderen, zorgt voor een bijkomende instroom en nieuwe types van migratie.

Bovenop de toegenomen complexiteit van onze samenleving leidt superdiversiteit op termijn ook tot een verandering in de verhouding tussen de meerderheid en de minderheden. Net als in verschillende wereldsteden, de zogenaamde majority-minority cities, zien we ook bij ons verschillende stadswijken waar ondertussen geen duidelijke groep nog de meerderheid vormt. Dit heeft zo zijn gevolgen voor het integratiebeleid. Niet alleen kan dat zich niet langer richten op een aantal homogene categorieën, de gevolgen gaan ook dieper. Integratiebeleid heeft immers vooral te maken met machtsrelaties. Wie moet zich aanpassen aan wie? Wie bepaalt dit? Niet zozeer wie in de meerderheid is, maar wel wie de macht heeft, bepaalt het integratiebeleid (De Visscher, Marechal & Rogé, 2014). Alleen kunnen we ons de vraag stellen hoe die machtsposities zullen evolueren als de verhouding tussen meerderheid en minderheden wijzigt. Als er geen duidelijke meerderheidsgroep meer is, moet uiteindelijk iedereen zich aan iedereen aanpassen.

De groep ‘personen met een beperking’ tenslotte, neemt numeriek niet zozeer toe. Toch merken we dat door recente beleidsevoluties de aandacht voor deze ‘onzichtbare burgers’ vergroot. In navolging van

het ratificeren van het VN-Verdrag van de Rechten van personen met een beperking merken we een stijgende aandacht voor de inclusie van personen met een beperking. Binnen het welzijnsbeleid, met de vermaatschappelijking van de zorg, en binnen het onderwijs, met het M-decreet. Ook in de vrije tijd groeit de vraag naar meer keuzemogelijkheden voor kinderen en jongeren met een beperking (Schraepen, B. e.a. 2015). Het Comité voor de Rechten van het Kind (2010) vraagt met aandring aan ons land om *ervoor te zorgen dat kinderen in opvangcentra, kinderen met een handicap en kinderen onder psychiatrische begeleiding gepaste en toegankelijke speelruimtes tot hun beschikking krijgen waar ze kunnen spelen en vrije-tijdsactiviteiten kunnen beoefenen* (Comité voor de Rechten van het Kind, 2010, p.17).

Diversiteit neemt dus feitelijk toe én de aanwezige diversiteit komt prominenter op de voorgrond. Diversiteit is een realiteit. Die is op zich niet positief of negatief. Alles hangt af van de manier waarop we die realiteit benaderen. In het volgende deel van deze nota gaan we dieper in op de benadering die het jeugdwerkbeleid en de jeugdwerksector in onze ogen tot nu toe kozen.

WAT VOORAF GING

Diversiteit vanuit het jeugdwerkbeleid

In dit deel maken we geen onderscheid tussen het Vlaams en het lokaal jeugdwerkbeleid. Al merken we natuurlijk wel lokale accentverschillen, we menen dat deze beleidsniveaus in grote lijnen dezelfde dominante beleidsvisie delen.

Het jeugdwerkbeleid schuift een dubbele probleemdefinitie naar voor. Een eerste element van deze probleemdefinitie is de **ondervertegenwoordiging van bepaalde doelgroepen in het jeugdwerk**. Verschillende participatie-onderzoeken, zoals de participatiesurvey of de JOP-monitor, tonen duidelijk een ondervertegenwoordiging aan op het niveau van de jeugdwerksector als geheel.

De sector zelf maakt verder een onderscheid tussen zogenaamd ‘regulier’ jeugdwerk, dat in principe open staat voor alle kinderen en jongeren, en zogenaamd ‘doelgroepspecifiek’ aanbod, dat zich richt op één bepaalde doelgroep. Onderzoek toont aan dat er een duidelijke ondervertegenwoordiging is van bepaalde doelgroepen in het ‘reguliere’ jeugdwerk. Het ‘doelgroepspecifieke’ jeugdwerk kent dan weer een relatieve oververtegenwoordiging van bepaalde doelgroepen. Deze vaststelling leidt tot een tweede element in de probleemdefinitie: als doelgroepen participeren aan jeugdwerk, dan verloopt deze **participatie grotendeels in gescheiden circuits**.

Deze dubbele probleemdefinitie leidt op zijn beurt tot een dubbele beleidsdoelstelling:

Enerzijds wil het beleid de bestaande ondervertegenwoordiging wegwerken zodat alle kinderen en jongeren **meer en meer gelijke mogelijkheden** hebben om volop mee te genieten van de ontspanning en de ontwikkelingskansen die het jeugdwerk biedt.

Anderzijds wil het beleid de participatie in gescheiden circuits wegwerken zodat jeugdwerkparticipatie **sociale integratie** en verbinding kan creëren tussen diverse kinderen en jongeren en zo mee een (toekomstige) generatie creëert die kan omgaan met diversiteit en die solidair is buiten de eigen groep (Van de Walle, 2012).

Om deze doelstellingen te realiseren hanteert het jeugdwerkbeleid een dubbele strategie, het zogenaamde én-én beleid of tweesparenbeleid.

Het ene spoor richt zich op de ondersteuning van ‘reguliere’ jeugdwerkorganisaties in het herkennen en wegwerken van drempels. Elke jeugdorganisatie moet zich binnen de eigen grenzen openstellen voor alle kinderen en jongeren. En daarbij aan de slag gaan om eventuele drempels op het vlak van financiën, fysieke toegang, informatie, begeleidershouding, ... weg te werken. Dit moet alle kinderen en jongeren die willen deelnemen aan het ‘reguliere’ jeugdwerk, hier ook effectief de kans toe te bieden, ongeacht hun achtergrond.

Het andere spoor richt zich op het ondersteunen van ‘doelgroepspecifieke’ jeugdwerkorganisaties. De overheid moet garant staan voor een voldoende groot en divers aanbod, zodat elk kind of jongere een bruikbare jeugdwerkvorm en een gepast aanbod vindt. Dit impliceert een verbreding van het bestaande aanbod met jeugdwerk dat werkt met verschillende doelstellingen, verschillende werkwijzen en verschillende doelgroepen.

In principe zou dit tweesporenbeleid moeten volstaan om de eerste beleidsdoelstelling te realiseren: het ‘reguliere’ en het ‘doelgroepspecifieke’ jeugdwerk kunnen samen een divers - maar vaak gescheiden - jeugdwerklandschap creëren dat zo veel mogelijk kinderen en jongeren de kans geeft om te participeren. In die zin werpt het tweesporenbeleid ook vruchten af: we zagen de laatste jaren veel inspanningen om meer kinderen en jongeren te bereiken, en met succes, al blijft er nog steeds een duidelijke ondervetegenwoordiging.

Om de tweede beleidsdoelstelling - sociale integratie - te realiseren, lijkt het beleid doorgaans de inclusie van alle kinderen en jongeren in het ‘reguliere’ jeugdwerk als finaliteit naar voor te schuiven. Hierbij drukt het beleid de wens uit dat reguliere werkingen via experimenten en projecten op termijn zullen uitgroeien tot universele vormen van jeugdwerk die alle kinderen en jongeren zullen aanspreken¹. Doelgroepspecifieke werkingen krijgen in deze evolutie een doorstroom- of toeleidingsfunctie toebedeeld.

Deze tweede beleidsdoelstelling wordt in een divers, maar gescheiden jeugdwerklandschap niet gerealiseerd. Integendeel, dit lijkt de overheid net verder weg te brengen van sociale integratie. Filip Coussée (2005) benoemt dit fenomeen als de **toegankelijkheidsparadox** van het jeugdwerk. De strategie om toegankelijkheid te realiseren, lijkt de ontoegankelijkheid net te versterken.

In een aantal contexten lijkt de focus op sociale integratie en inclusie er bovendien toe te leiden dat ook de realisering van de eerste beleidsdoelstelling in het gedrang komt. Een inclusief ideaalbeeld kan

het (lokale) jeugdwerkbeleid weerhouden om voluit te investeren in een doelgroepspecifiek aanbod dat kinderen en jongeren uit kansengroepen op dit moment aanspreekt – omdat het dicht in hun buurt is, inspeelt op hun vragen, rekening houdt met hun eigenheid en/of ingebed is in de gemeenschap van hun ouders (zie o.a. Van Meenen, G., 2012). Het nettoresultaat is dat deze kinderen en jongeren nog steeds te weinig van dit soort bruikbaar aanbod vinden in de vrije tijd. En ondanks alle dromen en wensen, leidt dat laatste er niet toe dat ze de weg vinden naar het aanbod dat wél voorhanden is. Zeker jongeren die meerdere breuklijnen moeten overstijgen, slagen er niet in om aansluiting te vinden bij het bestaande aanbod.

Een overheid die in één beweging én meer participatiemogelijkheden wil creëren én sociale integratie wil realiseren, lijkt net verder af te drijven van de verwezenlijking van beide beleidsdoelstellingen. Maar om dan meteen de doelstelling van ‘sociale integratie’ overboord te kieperen, lijkt ook geen wenselijke piste voor het jeugdwerkbeleid. Op die manier zou de overheid segregatie bestendigen of zelfs in de hand werken. Ook lijkt de overheid op deze manier een soort maatschappijbeeld van ‘living apart together’ uit te dragen, dat niet overeenkomt met het gewenste inclusieve, harmonieuze en solidaire maatschappijbeeld.

¹ Binnen dit discours kan je nog een bijkomend onderscheid maken. Sommigen menen dat de bestaande jeugdverenigingen meer moeite moeten doen om kinderen en jongeren uit kansengroepen toch te bereiken. Met – veelal vrijblijvende – impulsen en incentives moeten ze daartoe gestimuleerd worden. Anderen stellen dat die jeugdverenigingen niet moeten veranderen, maar dat kinderen en jongeren zich moeten aanpassen aan de jeugdvereniging zoals ze is.

Diversiteit vanuit de jeugdwerksector

De jeugdwerksector van zijn kant toont zich, zeker in het begin van de jaren 2000, zeer gedreven om z'n bereik te vergroten. Natuurlijk merken we verschillen tussen organisaties, maar globaal genomen is er een merkbare dynamiek om meer en meer gelijke mogelijkheden te creëren. Toch botst deze dynamiek in de loop der jaren ook op een aantal grenzen. Het blijkt niet altijd eenvoudig om nieuwe doelgroepen te bereiken en hen succesvol te betrekken. Bepaalde trajecten leveren niet het gewenste resultaat op of lopen moeilijker dan verwacht. Het oorspronkelijke enthousiasme raakt wat getemperd. 'Reguliere' organisaties willen zeker de nodige inspanningen blijven doen, maar zijn bang om via quota of andere verplichtingen vastgepind te worden op bepaalde resultaatverbintenissen.

Waar verschillende 'doelgroepspecifieke' organisaties zich begin 2000 nog enthousiast ten dienste stellen van een inclusief ideaal, groeit met de jaren het bewustzijn over de waarde van het eigen aanbod. Verschillende onderzoeken hebben onderzocht de eigenheid van dit aanbod beschreven. Steeds meer worstelen deze organisaties dan ook met de doorstroom- of toeleidingsfunctie die hen wordt toegedicht. Deze functie lijkt immers een waardeoordeel in te houden dat bepaalde vormen van jeugdwerk meer waardering geeft dan anderen. Bovendien groeit het inzicht dat doelgroepspecifiek jeugdwerk een uniek aanbod ontwikkelt dat inspeelt op bepaalde vragen en noden van jongeren rond onderwijs, tewerkstelling, welzijn,... Een rol die andere vormen van jeugdwerk niet kunnen opnemen. Deze werkingen onderscheiden zich ook in een aantal organisatorische aspecten (locatie, openingsuren, bereikbaarheid, ...), in begeleiders-

houding en in pedagogisch klimaat van andere vormen van jeugdwerk. Tenslotte schuiven deze organisaties naar voor dat jongeren ook nood hebben aan een plaats waar ze ervaringen kunnen uitwisselen tussen lotgenoten, weg van de druk om zich te conformeren aan de eisen van de mainstream omgeving met andere noden.

De bijgestelde verwachtingen over het 'reguliere' aanbod en het groeiend en wetenschappelijk onderbouwd zelfbewustzijn van het 'doelgroepspecifieke' aanbod zorgen ervoor dat de sector het steeds moeilijker krijgt met de opdeling tussen beide en met de visie dat het ene fungeert als een opstapje, toeleider of vangnet naar/voor het andere. De sector schuift net de evenwaardigheid van alle vormen van jeugdwerk naar voor. Natuurlijk onderkent het jeugdwerk duidelijk het probleem van de ondervertegenwoordiging, maar ze vraagt aan het jeugdwerkbeleid om vooral naar het bereik op sectorniveau te kijken. Ook vraagt de sector om niet altijd 'duurzame participatie' of 'lidmaatschap' als noodzakelijk criterium te hanteren om van participatie te spreken: ook deelname aan eenmalige, projectmatige activiteiten telt mee.

Wat de gescheiden circuits betreft, lijkt de sector een dubbele houding aan te nemen. Het groeiend wetenschappelijk inzicht in dit thema maakt duidelijk dat diverse kinderen en jongeren diverse interesses en noden hebben in de vrije tijd: niet alleen naar 'wat' er wordt aangeboden, maar ook 'wie' het aanbiedt, 'in welke context' het plaatsvindt, enzovoort. Als je wil dat alle kinderen en jongeren een bruikbaar aanbod vinden in de vrije tijd en je wil hen de vrije keuze laten, dan leidt dit tot zeer diverse vrijetijds-

participatie. Maar dat brengt onvermijdelijk met zich mee dat verschillende jeugdgroepen niet hun gading zullen vinden in dezelfde types van jeugdwerk. Sommige organisaties vragen zich steeds luider af of inclusie niet een illusie is. Toch blijft de jeugd-

werksector verveeld zitten met de participatie in gescheiden circuits. Ook de sector zelf acht het niet wenselijk om sociale integratie op te geven. We zien hiervoor drie redenen:

1. De opdeling tussen ‘doelgroepspecifiek’ en ‘regulier’ jeugdwerk voelt kunstmatig en abstract aan.

Het gaat in de praktijk om andere vormen van jeugdwerk, die andere dingen doen. Maar dat betekent niet dat kinderen en jongeren uit een bepaalde doelgroep per definitie alles vinden wat ze zoeken in de ene vorm van jeugdwerk, en niets kunnen vinden in andere vormen van jeugdwerk. Een echte én-én benadering betekent dat kinderen en jongeren aan verschillende vormen van jeugdwerk tegelijk kunnen deelnemen.

Vlaanderen heeft bovendien een divers aanbod: jeugdbewegingen, jeugdhuizen, jongerencentra, speelpleinwerkingen, vakantie-aanbieders, kunsteducatieve organisaties, natuur- en milieuverenigingen, circusateliers, organisaties die werken rond media of ondernemerschap, politieke jongerenverenigingen of verenigingen die aan een bepaalde gemeenschap zijn verbonden, zoals werkingen voor jongeren met een migratieachtergrond. Elk bereiken ze op hun manier mensen uit kansengroepen, in meerdere of in mindere mate. Niet alleen is er een grote diversiteit aan aanbieders, ook binnen de doelgroep zelf bestaat grote diversiteit. Het is onmogelijk om kinderen en jongeren op een abstracte manier toe te wijzen aan één vorm van jeugdwerk.

2. Een divers, maar gescheiden jeugdwerklandschap wringt ook met het zelfbeeld van verschillende jeugdwerkorganisaties.

In principe willen jeugdwerkers er zijn voor iedereen. Ze beseffen natuurlijk dat ze niet elk kind en elke jongere kunnen bereiken, maar een hele groep per definitie links laten liggen, rijmt niet met hun ideaalbeeld. Tineke Van de Walle (2011) benoemt dit als de principiële openheid van het jeugdwerk. Jeugdwerkers realiseren zich maar al te goed dat hun deelnemers niet altijd een weerspiegeling zijn van de wijk of buurt. Ze vormen niet bewust een gesloten clubje, zoals soms wel eens wordt beweerd. Bijna nergens worden kinderen en jongeren bewust uitgesloten, de uitsluiting gebeurt ongewild. Jeugdwerkers willen wel degelijk iets betekenen voor alle kinderen en jongeren. Maar ze kennen hen soms niet of onvoldoende, ze hebben te weinig zicht op hun eigen drempels, ze voelen zich niet altijd bekwaam om hun werking open te stellen, ze vertrekken te sterk vanuit het eigen referentiekader en/of ze hebben te veel andere zorgen aan hun hoofd.

3. De (ped)agogische rol van het jeugdwerk.

Tenslotte verwijzen organisaties ook naar de (ped)agogische rol van het jeugdwerk. Jeugdwerk is niet alleen ‘nutteloze speelsheid’, het vervult ook een pedagogische rol. Jeugdwerk kan verbinding leggen tussen diverse kinderen en jongeren en breuklijnen helpen overbruggen. Jeugdwerk kan de leefwereld van kinderen en jongeren verruimen, kan hen leren omgaan met diversiteit en kan bijdragen aan een groter begrip voor en sterke solidariteit met kinderen en jongeren die minder kansen krijgen. Dat betekent niet dat deze werkingen geïnstrumentaliseerd worden, integendeel, want hun pedagogische invloed zit ‘m ook in dat speelse en vrijblijvende. Maar het betekent wel dat zij vanuit (ped)agogische motieven kunnen meewerken aan het overbruggen van gescheiden circuits.

De jeugdwerksector wil zich blijvend engageren voor meer sociale integratie. Wel groeit het inzicht dat het overbruggen van deze gescheiden circuits niet per sé hoeft te betekenen dat kinderen en jongeren deel uitmaken van dezelfde verenigingen. Ook uitwisselingsactiviteiten, samenwerkingsverbanden, projecten, dialoog of gezamenlijke actie kunnen bruggen bouwen. Het louter samenbrengen van diverse jongeren volstaat op zich niet om breuklijnen te overstijgen. Dit vergt een veilig kader en de nodige competenties bij de begeleiding om dit proces uit te voeren.

In het algemeen durven we zeggen dat de jeugdwerksector de beleidsdoelstelling van de overheid deelt, maar een andere invulling naar voor schuift. Deze invulling omvat een sterkere erkenning en ondersteuning van bepaalde vormen van ‘doelgroepspecifiek’ jeugdwerk² en een andere invulling van sociale integratie in het jeugdwerk.

Andere vragen, andere antwoorden

De drive om vanuit het jeugdwerk in te spelen op de diversiteit aan leefsituaties is nooit weggeweest. Na een wat luwere periode komt het enthousiasme meer en meer terug. Gezien de groeiende problematiek komt een nieuw elan ook niets te vroeg. We waarderen dat de Minister van Jeugd opnieuw een prioriteit maakt van diversiteit. In de recentste beleidsbrief Jeugd (2015-2016) lezen we ook kleine openingen om nieuwe pistes te verkennen. De Minister wil goede praktijkvoorbeelden verzamelen die *“verschillende vormen van jeugdwerk de kans geven om te groeien en te bloeien en zo in een volgende stap met elkaar in verbinding te gaan.”* We willen als sector constructief en concreet meewerken door nieuwe visies en strategieën aan te reiken die hopelijk een nieuwe dynamiek kunnen creëren voor de ondersteuning van bestaande praktijken, de ont-

wikkeling van nieuwe praktijken én het leggen van verbindingen tussen praktijken.

In grote lijnen bestaat de nieuwe visie die we samen willen ontwikkelen uit een andere kijk op het jeugdwerklandschap en uit nieuwe strategieën om de gedeelde beleidsdoelstellingen aan te pakken. Essentieel daarbij is het onderscheid dat we maken tussen organisatie-niveau en sectorniveau en dat we naast strategieën op vlak van inclusie ook andere strategieën voor sociale integratie naar voor schuiven.

² Zie bijvoorbeeld het advies van de Vlaamse Jeugdraad over ‘allochtoon jeugdwerk’ uit 2011.

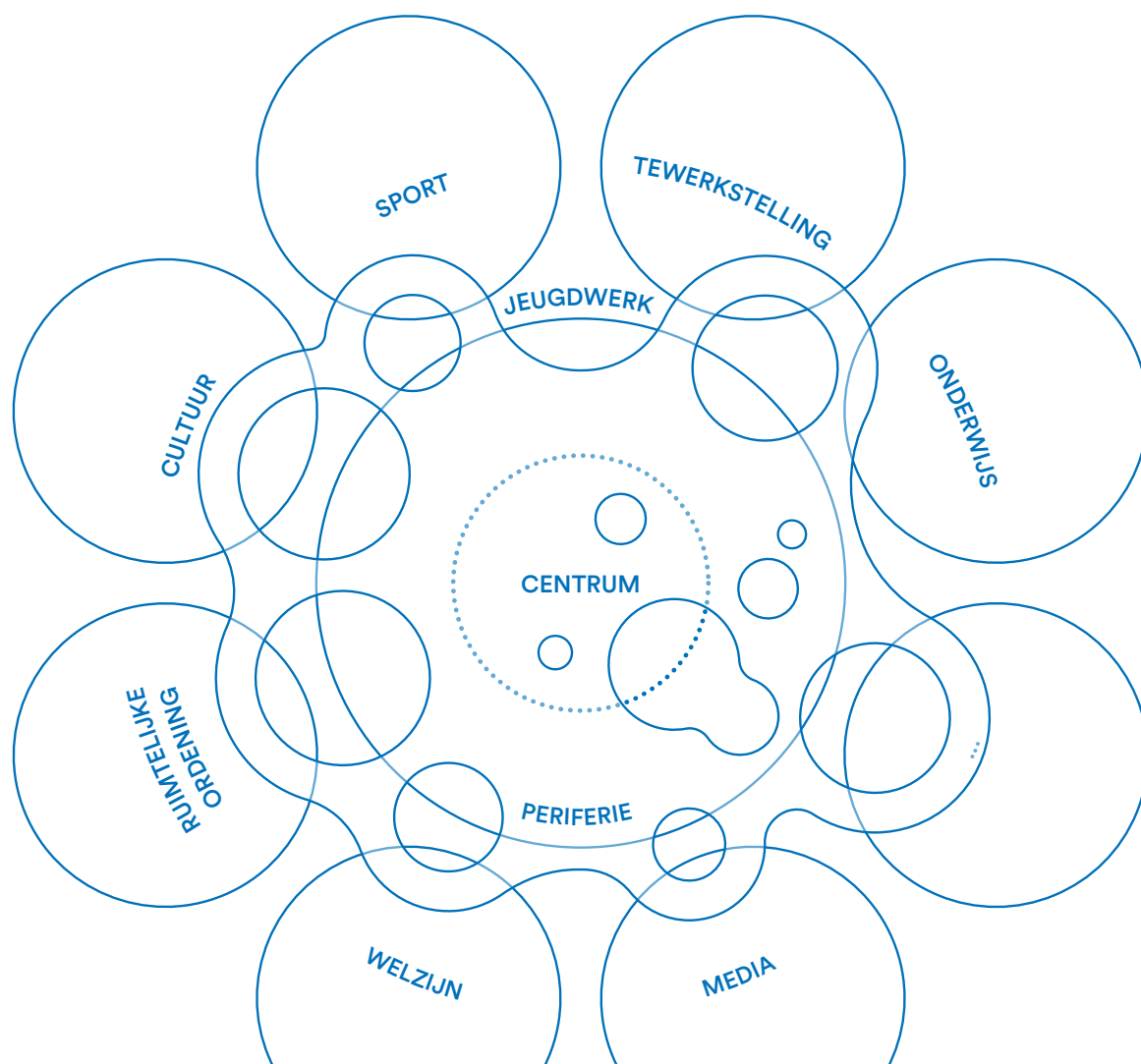
EEN ANDERE KIJK OP HET JEUGDWERKLANDSCHAP

We denken dat een alternatief voor de opdeling 'regulier' en 'doelgroepspecifiek' mogelijk een nieuwe dynamiek in de visie- en beleidsontwikkeling kan creëren. We stellen voor om naar het jeugdwerklandschap te kijken in termen van 'centrum' en 'periferie'.

We willen graag een onderscheid maken tussen organisaties die op dit moment een centrale plaats bekleden in het jeugdwerk en organisaties die werken in de periferie ervan. Organisaties in het centrum ontlenen hun centrale plaats aan verschillende van deze kenmerken: ze genieten een grote

naambekendheid bij het grote publiek, kennen een lange traditie, hanteren een methodiek die hoog staat aangeschreven, bereiken voornamelijk een sociaal-economisch en sociaal-cultureel dominant publiek, hebben een breed vertakt aanbod en/of beschikken over een sterk maatschappelijk netwerk met politieke invloed. Zij worden als 'regulier jeugdwerk' bestempeld.

Organisaties die zich meer in de periferie van het jeugdwerk bevinden, beschikken niet of in veel mindere mate over deze kenmerken.



We zien het onderscheid tussen ‘centrum’ en ‘periferie’ niet zwart-wit. Er zijn grijze zones. Sommige organisaties nemen in het brede jeugdwerk een centrale plaats in, maar nemen in een bepaalde lokale context een meer perifere. Denk aan bepaalde jeugdbewegingen in de stad. Binnen één en dezelfde organisatie kunnen bepaalde (deel)werkingen zich meer in het centrum bevinden en andere meer in de periferie. Zo ondersteunt Formaat bijvoorbeeld zowel ‘reguliere’ jeugdhuizen als werkingen van jongeren met een migratieachtergrond.

De indeling ‘centrum’ - ‘periferie’ biedt volgens ons de mogelijkheid om naar het jeugdwerklandschap te kijken en verschillende posities in dat landschap te benoemen en te herdefiniëren, zonder te vervallen in de tweedeling ‘regulier - doelgroep-specifiek’.

In elke sector, en dus ook in het jeugdwerk, gaat er een zekere aantrekkingskracht uit van het centrum. De organisaties in het hart van het centrum lijken de norm te bepalen en zuigen steeds de (beleids) aandacht naar zich toe. Door het brede jeugdwerklandschap als centrum met periferie te bekijken, en dit landschap te relateren aan andere sectoren, krijgen we een andere bril om ernaar te kijken. Want voor kinderen en jongeren uit een kansengroep zijn de organisaties in de periferie van het jeugdwerkbe-

leid vaak heel relevant. Omdat ze bruggen bouwen naar sectoren waar deze kinderen en jongeren ondersteuning vinden, zoals welzijn en sectoren waar ze problemen ondervinden, zoals onderwijs of tewerkstelling. Voor deze kinderen en jongeren is het bovendien ook niet relevant om de initiatieven waaraan zij deelnemen als ‘specifiek’ te benoemen. Voor hen is het ‘bijzondere’ gewoon en omgekeerd.

Deze kijk legt onvermijdelijk de link met andere discussies over de afbakening en definiëring van jeugdwerk. We zouden sterk betreuren dat (de schrik voor) deze discussie een nieuwe kijk op het jeugdwerklandschap zou verhinderen. Onze visie vertrekt vanuit de realiteit van kinderen en jongeren en vanuit praktijken die zich daarop enten, niet vanuit subsidie-technische kaders en afwegingen. Er zijn veel organisaties die mengvormen ontwikkelen. Zij beschouwen zichzelf vaak, ongeacht de discussie die anderen over hen voeren, als jeugdwerk. Voor hen is een semantische discussie dan ook zinloos.

NIEUWE STRATEGIEËN

Op zich is het niet onbegrijpelijk dat een beleid via de toegankelijkheid van en de toeleiding naar het ‘reguliere’ jeugdwerk probeert twee vliegen in één klap te slaan. Maar als blijkt dat deze strategie niet of zelfs contraproductief werkt, wat doen we dan? Sociale integratie als doelstelling loslaten, is niet wenselijk, noch voor het beleid, noch voor de sector zelf. Wel vinden we het belangrijk om beide doelstellingen los te koppelen en voor elk van beide aparte strategieën te ontwikkelen.

Het blijft belangrijk dat jeugdwerkorganisaties inspanningen doen om meer diverse kinderen bij hun aanbod te betrekken. Daarnaast blijft het belangrijk dat jeugdwerkorganisaties inspanningen doen om maatschappelijke breuklijnen te overstijgen. Beide belangen kunnen samenvallen. Verschillende praktijkvoorbeelden tonen aan dat dit kan. Maar zolang we sociale integratie alleen blijven zien als *alle kinderen en jongeren nemen deel aan dezelfde vormen van jeugdwerk*, rijden we ons onherroepelijk vast. Hoe breed de boot van een organisatie ook is, ze kan niet alle kinderen en jongeren aan boord krijgen en houden.

Beide inspanningen kunnen echter ook perfect naast elkaar lopen, in plaats van samen. Ze kunnen binnen en buiten het bestaande aanbod vallen. Jeugdwerkers kunnen zich ook andere vragen gaan stellen. “Waarom ontwikkelen we geen nieuwe deelwerking?

Waarom brengen we ons aanbod en onze thema’s niet naar organisaties die met andere doelgroepen werken? Waarom werken we niet samen en wisselen we geen kennis uit? Hoe kunnen we bruggen slaan tussen onze verschillende werkingen?”

“Inclusief werken is nagaan wat je kunt doen buiten je eigen dagelijkse werking. Samenwerken, thema’s van kinderen en jongeren naar buiten brengen. Het is meer dan een sociale mix bereiken.” (Van de Walle, 2011).

We pleiten voor meer sociaal ondernemerschap in de jeugdwerksector vanuit een vraaggestuurd perspectief. In bepaalde contexten kunnen organisaties en/of de sector zeker nadenken over de heroriëntering van het bestaande aanbod naar de vragen en noden van kinderen en jongeren die in die context opgroeien. Maar in principe kiezen wij voor een verruiming bovenop en niet ten koste van het bestaande aanbod. We willen de hiaten in het landschap niet vullen door te schrappen of te snijden in wat bestaat. Ook zien we deze verruiming in partnerschap met organisaties op het terrein. Vanuit de eigenheid van het jeugdwerk en vanuit het perspectief van kinderen en jongeren zelf willen we een toegevoegde waarde bieden.

Naast deze verruiming willen we ook naar dit thema kijken op organisatieniveau én op sectorniveau. Want zelfs als elke individuele organisatie zijn volledig potentieel op vlak van diversiteit(sbeleid) zou realiseren, zijn er volgens ons op sectorniveau nog steeds lacunes in het aanbod. Er groeien op dit moment veel kinderen en jongeren op die ondersteuning nodig hebben in hun ontwikkeling. Zij vinden deze niet voldoende thuis en op school. De vrije tijd, en het jeugdwerk in het bijzonder, kan een belangrijke rol spelen. Maar als je vertrekt vanuit de noden en vragen van deze kinderen en jongeren is

er momenteel veel jeugdwerk te kort. Op bepaalde plaatsen en op bepaalde momenten missen we echt bepaalde vormen van ondersteuning die kinderen en jongeren zo broodnodig hebben. De sector heeft dringend nood aan sociaal ondernemerschap.

Tenslotte zien we ook op sectorniveau acties mogelijk op vlak van sociale integratie, maar dan eerder in de samenwerking tussen (koepel)organisaties en de vertegenwoordiging van bepaalde (types van) organisaties in sectoroverleg en bij besluitvorming.

Dit leidt tot het volgende kwadrant:

	Strategieën voor meer en meer gelijke mogelijkheden	Strategieën voor meer sociale integratie
Strategieën op organisatieniveau		
Strategieën op sectorniveau		

In het tweede deel van onze visienota willen deze vier strategieën concreet uitwerken. Enkele voorlopige voorbeelden ter illustratie:

	Strategieën voor meer en meer gelijke mogelijkheden	Strategieën voor meer sociale integratie
Strategieën op organisatieniveau	<ul style="list-style-type: none"> • bestaande projecten en initiatieven consolideren in een meer gestructureerde aanpak • evolueren van een doelgroepenbeleid naar een diversiteitsbeleid • werkbare modellen creëren voor de ondersteuning van lokale groepen/afdelingen 	<ul style="list-style-type: none"> • stimuleren van outreachend werken stimuleren, bruggen bouwen, samenwerkingsverbanden aangaan, uitwisselingen opzetten • animatoren leren omgaan met racisme en discriminatie • het aantal projecten, zoals de ‘dialogcoaches’ verhogen om kennismaking, dialoog en solidariteit tussen jongeren te stimuleren
Strategieën op sectorniveau	<ul style="list-style-type: none"> • lacunes in het jeugdwerklandschap detecteren • sociaal ondernemerschap in de jeugdwerksector stimuleren • organisaties in de periferie van het jeugdwerk erkennen en ondersteunen 	<ul style="list-style-type: none"> • diverse organisaties/stemmen in overlegorganen in de jeugdwerksector vertegenwoordigen • verbinding, dialoog en solidariteit bevorderen tussen diverse organisaties bij de vormgeving van het Vlaams jeugdwerkbeleid

Tot slot

“*You can’t build a reputation on what you’re planning to do.*” Met dit citaat van Henry Ford eindigde ‘Een simpel plan’. Het citaat van Henry Ford blijft alvast overeind. De reputatie van het jeugdwerk zal niet afhangen van deze tekst, maar van de concrete realisaties die er uit voortvloeien.

Bronnen

- Bendadi, S. & De Walsche, A. (2013). *De identiteit van jonge allochtonen*. Geraadpleegd op 4 maart 2014 op <http://www.mo.be/artikel/de-identiteit-van-jonge-allochtonen>.
- Coene, J. (2016). *Kinderarmoede blijft een groot probleem. Samen strijden op vele fronten*. Geraadpleegd op 4 maart 2016 op <http://sociaal.net/analyse-xl/kinderarmoede-blijft-groot-probleem/>
- Comité voor de Rechten van het Kind, (2010). Overweging van de rapporten die werden ingediend door de Lidstaten overeenkomstig artikel 44 van het Verdrag. Voorlopige onuitgegeven versie. Geraadpleegd op 26 maart 2015, op http://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/onuitgegeven_versie_slotbemerkingen_vn_comite_belgie.pdf
- Coussée, F. (2005). *De theebuiltjespedagogiek van het jeugdwerk. Een kroniek van 100 jaar ontoegankelijk jeugdwerk*. In: Pelleriaux, K. (red.). *Beter samen? Denk- en doepistes voor een toegankelijk jeugdwerk in Vlaanderen, Brussel en Wallonië*. Leuven: Acco, (pp. 93-114).
- Coussée, F., Roets, G., De Bie, M. (2009). *Empowering the Powerful: Challenging hidden processes of marginalization in youth work policy and practice in Belgium*. *Critical Social Policy*, 29 (3): p. 421-442.
- Coussée, F. (2010). *Jeugdwerk voor allen of allen naar het jeugdwerk? De geschiedenis van inclusie in het jeugdwerk*. In G. Bombaert, F. Coussée & W. Hillaert (eds), *'Curieuzeneuzepastapot. Diversiteit en toegankelijkheid in het jeugdwerk'* (p.146-171). Gent: Academia Press.
- Coussée, F. & Roets, G. (2011). *Vrijtijdsbeleving van kinderen in armoede. Onderzoek in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap, CJSM, Afdeling Jeugd. Eindrapport*. Gent: Vakgroep Sociale Agogiek.
- Crul, M.; Schneider, J. & Lelie, F. (2013). *Superdiversiteit, een nieuwe visie op integratie*. Amsterdam: VU University Press.
- De Visscher, K.; Marechal, M. & Rogé, B. (2014). *Niets meer dan gelijkheid. Over jonge mensen, superdiversiteit en de jeugdsector*. Brussel: Demos.
- Geldof, D. (2013). *Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert*. Leuven: Acco.
- Mattheusen, F. e.a. (2010). *Het Actieplan Interculturaliseren: Rewind and Fastforward. De effecten van het Actieplan Interculturaliseren van, voor en door Cultuur, Jeugdwerk en Sport*. Mechelen: CIMIC.
- Schoupe, L., De Visscher K., Van de Walle, I. (2014) *Verbinding in de vrije tijd. Netwerken tussen jeugdwerk en gezinnen in armoede*. Brussel: Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassen.
- Schraepen, B.; Maelstaf, H. & Halsberge, M. (2015). *Vrije tijd als handicapsituatie. De rol van het jeugdwerk binnen de vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren met een handicap*. Brussel: Agentschap Sociaal-Cultureel Werk voor Jeugd en Volwassen.
- Van de Walle T. (2011) *Jeugdwerk en sociale uitsluiting. De toegankelijkheidsdiscussie voorbij?* Gent: Academia Press.
- Van de Walle, T. (2012). *Inclusief en doelgroepspecifiek jeugdwerk. Van een of-of naar een en-en-verhaal*. In Rogé, B. (Red.) *Momenten 10: Niet alles is een bedrijf*. Brussel: Demos.
- Vanduynslager, L.; Wets, J.; Noppe, J. & Doyen, G. (2013). *Vlaamse migratie- en integratiemonitor 2013*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Van Meenen, G. (2012). *Formaat en allochtoon jongerenwerk anno 2012. Over vandaag en morgen*. Geraadpleegd op 4 maart 2014 op http://www.demos.be/uploads/tx_bworxebib/Formaat_en_allochtoon_jongerenwerk_anno_2012.pdf

